

Š i f r a k a n d i d a t a :

Državni izpitni center

M 2 0 2 5 1 1 2 2

JESENSKI IZPITNI ROK

ZGODOVINA

≡≡ Izpitna pola 2 ≡≡

Narodna zgodovina

Sobota, 29. avgust 2020 / 90 minut

*Dovoljeno gradivo in pripomočki:
Kandidat prinese nalivno pero ali kemični svinčnik.
Izpitni poli je priložena barvna priloga.*

SPLOŠNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila.

Ne odpirajte izpitne pole in ne začenjajte reševati nalog, dokler vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite kodo oziroma vpišite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani).

Izpitna pola vsebuje 25 nalog. Število točk, ki jih lahko dosežete, je 60. Za posamezno nalogo je število točk navedeno v izpitni poli.

Rešitve pišite z nalivnim peresom ali s kemičnim svinčnikom v izpitno polo v za to predvideni prostor **znotraj okvirja**.

Pišite čitljivo. Če se zmotite, napisano prečrtajte in rešitev zapišite na novo. Nečitljivi zapisi in nejasni popravki bodo ocenjeni z 0 točkami.

Zaupajte vase in v svoje zmožnosti. Želimo vam veliko uspeha.

*Ta pola ima 16 strani (1–16), od tega 2 prazni.
Barvna priloga ima 4 strani (17–20).*

© Državni izpitni center
Vse pravice pridržane.

Razvoj zgodovinskih dežel in Slovenci

1. V začetku 16. stoletja je večina prebivalstva na ozemlju današnje Slovenije živela pod vladavino Habsburžanov, razdeljena na več dežel.

Povežite imena mest in dežele v pravilne pare tako, da črko dežele iz desnega stolpca vpišete na črto pred mestom v levem stolpcu.

_____ Črnomelj	
_____ Celje	G Goriška
_____ Tolmin	K Kranjska
_____ Vipava	S Štajerska
_____ Ptuj	
_____ Radovljica	

(3 točke)

2. Med oblikovanjem moderne novoveške države se je v deželah vzpostavilo natančno določeno razmerje med vladarjem iz dinastije Habsburžanov in deželnim plemstvom.

Od začetka 15. stoletja naprej je predložilo vsakemu novemu vladarju prepis svojih dotedanjih privilegijev v pisno potrditev. Vladar oziroma deželni knez, ki je spoštoval deželne običaje in potrdil tako predložene deželne privilegije, imenovane »deželni ročin«, je ob tem posamezni deželi obljubil »zaščito«, deželani pa so se zaobljubili, da bodo svojemu knezu v okviru svojih možnosti nudili »nasvet in pomoč«.

(Vir: Štih, P., Simoniti, V., Vodopivec, P., 2016: Slovenska zgodovina: od prazgodovinskih kultur do začetka 21. stoletja, str. 224. Modrijan. Ljubljana)

- 2.1. Na kakšne načine je bil plemič podrejen deželnemu knezu?

- 2.2. Pojasnite trditev, da deželni knez ni imel absolutne oblasti nad plemstvom.

(2 točki)

3. Na začetku 15. stoletja sta bili na ozemlju današnje Slovenije zelo pomembni rodbini Goriških in Celjskih.

Obkrožite črko pred izbrano plemiško rodbino.

A GORIŠKI B CELJSKI

3.1. V katerem kraju je bilo središče dinastične posesti?

3.2. V kakšnem odnosu je bila rodbina s Habsburžani?

3.3. Na kakšne načine je rodbina širila svojo dinastično posest?

3.4. Pojasnite, kakšna usoda je doletela dinastijo v 15. stoletju.

(4 točke)

4. V poznem srednjem veku se je s povečevanjem vloge neagrarnih dejavnosti spreminjala dotedanja podoba gospodarstva na Slovenskem. Pri reševanju si pomagajte s sliko 3 v barvni prilogi.

Obkrožite črke pred tremi pravilnimi trditvami.

- A Vino je bilo pomemben izvozni pridelek s slovenskega ozemlja.
- B Razvoj govedoreje je spodbujala močna domača živilskopredelovalna industrija.
- C Solni rudniki so prinašali velike dobičke lastnikom rudnikov na Slovenskem.
- D Denar so kovali v različnih mestih na Slovenskem.
- E Lesarstvo je bilo najbolj razvito v nižinskih predelih blizu večjih mest.
- F Obrtna dejavnost je prevladovala v mestih.

(3 točke)

5. Spremembam v gospodarstvu je sledilo tudi spreminjanje trgovanja. Pri reševanju si pomagajte s sliko 3 v barvni prilogi.

5.1. Navedite dve vrsti prometa, po katerih je potekalo trgovanje.

5.2. Pojasnite, zakaj so s slovenskega ozemlja izvažali več živinorejskih kakor poljedelskih pridelkov.

(2 točki)

6. Začetnik organiziranega delovanja reformacije na Slovenskem je bil Primož Trubar. Leta 1564 je v Cerkovni ordningi med drugim zapisal:

Vsem zastopnim krščnikom je vejdeče, de ti psalmi inu druge duhovske pejsmi se imajo v ti cerkvi pejti; ampak kir so se dosehmal le v latinskim, tim gmajn ludem v nezastopnim jeziku v ti cerkvi pejli inu tudi mašovali, krščovali inu brali le latinski, tu mi držimo za nepridnu inu unucnu /.../.

Obtu mi hočmo, de uže naprej v ti naši kranski deželi, de se ti psalmi, pejsmi inu vse druge službe božje, ti s. zakramenti v tim slovenskim kranskim jeziku se dopernašajo inu dile.

(Vir: Rupel, M., 1966: Slovenski protestantski pisci, str. 173. DZS. Ljubljana)

6.1. Zakaj je Trubar označeval uporabo latinskega jezika v bogoslužju kot nepotrebno?

6.2. Pojasnite, kakšno spremembo je glede jezikovne rabe v bogoslužju predlagal Trubar.

6.3. Kakšne načrte je Trubar predstavil v Cerkovni ordningi?

(3 točke)

7. Vlada Notranjeavstrijskih dežel je bil prisiljen popuščati protestantom in protestantizem na Slovenskem je v sedemdesetih letih 16. stoletja dosegel svoj vrh. Pri reševanju si pomagajte s sliko 4 v barvni prilogi.

7.1. V katerem delu današnje Slovenije se je protestantizem najbolj razširil?

7.2. V katerem mestu je bila ustanovljena prva tiskarna na Slovenskem?

7.3. Pojasnite, zakaj je bil vladar Notranjeavstrijskih dežel prisiljen popuščati protestantskemu plemstvu.

(3 točke)

8. Leta 1584 je izšla v latinščini napisana slovnica *Arcticae Horulae* (Zimske urice). Avtor slovnice Adam Bohorič je v predgovoru napisal tudi:

Ko so se namreč lani bogoslovci in drugi izbrani možje slavnih plemenitašev Štajerske, Koroške in Kranjske posvetovali o prevodu in izdaji kranjskega svetega pisma ter odločevali med drugim tudi o nekem določenem, posihdob veljavnem latinsko-kranjskem črkopisu, za kar sem bil le-tem možem po ukazu kranjskih prvakov, svojih milostnih gospodov, tudi jaz prištet: mi je bila poverjena – ne bom prikrival – naloga, naj neke opazke o latinsko-kranjskem pravopisu, ki sem jih bil tedaj prvič predložil in jih niso zavrnil, v metodično celoto uredim in pozapišem.

(Vir: Rupel, M., 1966: Slovenski protestantski pisci, str. 363. DZS. Ljubljana)

8.1. Iz zgornjega besedila razberite, v kakšnih okoliščinah je nastala pobuda za izdajo te slovnice.

8.2. Pojasnite, zakaj je bila izdaja Bohoričeve slovnice pomembna za razvoj slovenskega jezika.

(2 točki)

9. Protireformacija v Notranjeavstrijskih deželah se je začela ob koncu 16. stoletja. V ohranjenem koledarju ljubljanskega škofa Tomaža Hrena naletimo tudi na ta zapis iz februarja 1601:

Štirje luteranski meščani so bili izgnani. 12. februarja so položili katoliško prisego meščani Kranja. (...) Požig protestantskih knjig je bil opravljen 17. februarja.

(Vir: Odsevi reformacijskega gibanja v dokumentih, str. 63. Arhiv SR Slovenije. Ljubljana, 1987)

9.1. Navedite ukrepe, s katerimi so med rekatolizacijo zatirali protestantizem.

9.2. Pojasnite, zakaj se je v protireformaciji ustavil razvoj slovenske pismenosti.

(2 točki)

10. Za boljšo izobraženost duhovščine je poskrbel cerkveni red, ki je ustanovil več kolegijev, v katerih je izobraževanje potekalo na srednješolski in višješolski stopnji.

Slika 1: Valvasorjeva upodobitev kolegija v Ljubljani

(Vir: Mlacović, D., Urankar, N., 2010: Zgodovina 2, str. 178. DZS. Ljubljana)

Obkrožite črko pred cerkvenim redom, ki je razvil tak šolski sistem.

- A kapucini
- B frančiškani
- C jezuiti

(1 točka)

11. Dežele so morali zapustiti tudi plemiči, ki niso hoteli prestopiti v katoliško vero.

Po zmagi nad češkim plemstvom pa je izdal ukaz, da se mora plemstvo na Štajerskem, Koroškem, Kranjskem vrniti v katoliško vero ali oditi v tujino. Že do leta 1630 je deželo zapustilo okrog 750 plemičev in s seboj odneslo tudi precej kapitala.

(Vir: Ilustrirana zgodovina Slovencev, str. 169. Mladinska knjiga. Ljubljana, 1999)

Pojasnite, zakaj je obdobje protireformacije pomenilo prelom tudi na gospodarskem področju.

(1 točka)

12. Marija Terezija in Jožef II. sta v habsburških deželah izvedla številne reforme, s katerimi sta državo posodobila in centralizirala ter spremenila življenjski utrip vsem slojem prebivalstva.

Povežite izraze v pravilne pare, tako da pred reformni ukrep v levem stolpcu vpišete ustrezno črko pojma iz desnega stolpca.

_____ ukinjanje samostanov

A podložniki

_____ odprava nevoljništva

B državna uprava

_____ ustanovitev nabornih okrajev

C duhovščina

_____ izdelava zemljiškega katastra

D vojska

(2 točki)

13. Naraščanje števila prebivalstva in gospodarske spremembe od 16. stoletja dalje so povzročili razslojevanje večinskega kmečkega prebivalstva.

13.1. Glede na sliko 5 v barvni prilogi pojasnite, kako se je spreminjala sestava kmečkega prebivalstva.

13.2. Pojasnite razliko med kajzarji in gostači.

(2 točki)

14. V času Marije Terezije je vse več prebivalstva iskalo priložnost za zaslužek v neagrarnih gospodarskih panogah.

Zato se je zdelo še najprimernejše, da bi industrializacijo v svoje roke vzela država. Najprej so sklenili reformirati obstoječa državna podjetja. Modernizirali so najpomembnejše rudnike na Slovaškem (baker in plemenite kovine), na Sedmograškem in v Banatu (železo), na Kranjskem (živo srebro), Koroškem (svinec) in Štajerskem (železo).

(Vir: Herre, F., 2015: Marija Terezija: velika Habsburžanka, str. 133. Cankarjeva založba. Ljubljana)

- 14.1. Kakšne ukrepe je država naredila za pospeševanje neagrarnega gospodarstva?
- 14.2. Kateri je bil najpomembnejši gospodarski obrat na ozemlju današnje Slovenije, katerega razvoj je spodbujala država, in v katerem kraju je ta obrat bil?

(2 točki)

Slovensko nacionalno preoblikovanje

15. Ilirske province, ustanovljene leta 1809, so Slovencem prinesle številne spremembe.

Obkrožite črke pred tremi pravilnimi trditvami.

- A Fevdalni sistem je bil odpravljen.
- B Ukinjeni so bili deželni stanovi in patrimonialno sodstvo.
- C Uvedena je bila enakopravnost slovenskega prebivalstva pred zakonom.
- D Povečal se je promet proti Trstu in drugim pristaniščem.
- E Politika do katoliške cerkve je bila nespremenjena, uvedli so le civilno poroko.
- F V Ljubljani je bila ustanovljena Akademija, ki je vključevala pet fakultet.

(3 točke)

16. V predmarčni dobi je bilo pomembno narodno delovanje Prešernovega kroga, ki je najostreje nasprotoval ilirizmu. France Prešeren je 5. julija 1837 v pismu Vrazu zapisal:

Združitev vseh Slovanov v enotnem pismenem jeziku bo prejkone ostala le pobožna želja. Ne bo vam tako zlahka uspelo, da bi štajersko-hrvaško narečje povzdignili na filološki avtorski prestol.

(Vir: Cvirn, J., Studen, A., 2010: Zgodovina 3, str. 124. DZS. Ljubljana)

16.1. Navedite ime almanaha, ki ga je izdajal omenjeni krog.

16.2. Pojasnite odnos Prešernovega kroga do ilirskega gibanja.

(2 točki)

17. V predmarčni dobi se je z delovanjem majhnega števila »patriotov« počasi uveljavljala narodna zavest.

Mislil sem, da je v vseh rečeh najboljši človek Kranjec, /.../ »Kranjskega« patriotizma sem se nalezl že doma, o Kranjcih in kranjski zemlji so govorili naši kmetje vselej z nekakim ponosom. Slovenije pa ni poznal nihče, še po imenu ne.

(Vir: Cvirn, J., Studen, A., 2010: Zgodovina 3, str. 125. DZS. Ljubljana)

Zakaj se je narodna zavest počasi uveljavljala?

(1 točka)

18. Zgraditev železnice je imela velik pomen za gospodarski razvoj slovenskih dežel.

Deželni stanovi kot zemljiški gospodje pa radi nove železnice niso bili preveč navdušeni. Bali so se, da bo kmet še huje kot doslej trpel po konkurenci tujega vina in žita, ki bo radi ugodnejših zvez še bolj sililo v deželo. Tudi vozniki so se bali, da jih železnica prežene s cest in jim odvzame zaslužek.

(Vir: Mal, J., 1993: Zgodovina slovenskega naroda. Del 2, str. 568–569. Mohorjeva družba. Celje)

18.1. V katerem mestu se je začela in v katerem končala Južna železnica?

18.2. Pojasnite negativne posledice Južne železnice za kmečko prebivalstvo.

Slika 2: Borovniški viadukt na progi Južne železnice

(Vir: Žvanut, M., Vodopivec, P., 2003: Vzpon meščanstva, str. 146. Modrijan. Ljubljana)

(2 točki)

19. Revolucionarno leto 1848 je Slovencev prineslo prvi narodnopolitični program. Bistvo programa je zajel Matija Majar – Ziljski.

Volivci v Kranju so zavrnil izvolitev poslanca v frankfurtski parlament s to obrazložitvijo: »Mi nočemo imeti nobenega posla z nemško zvezo držav in zato tudi sploh in pod nobenim pogojem ne damo naših glasov za volitev poslanca /.../ ker nismo sovražno razpoloženi do nemške zveze držav, ampak se ji le zato nočemo priključiti, da ne bi bila ogrožena naša narodnost.«

(Vir: Cvirn, J., Studen, A., 2010: Zgodovina 3, str. 126. DZS. Ljubljana)

19.1. Navedite ime narodnega programa Slovencev leta 1848.

19.2. Kaj je zahteval program glede slovenskega jezika?

19.3. Pojasnite, zakaj so »volivci v Kranju« zavrnil volitve v frankfurtski parlament.

(3 točke)

21. Politično in kulturno delovanje Slovencev se je v ustavni dobi osredotočilo v čitalnice.

21.1. Kaj so bile čitalnice?

21.2. Pojasnite pomen čitalniškega delovanja.

(2 točki)

22. Ob koncu 19. stoletja je slovenske dežele zajela agrarna kriza.

Janez E. Krek je predlagal tole:

2. Kapitalizem razjeda kmečki stan v njegovem jedru. Da se reši in zopet more izvrševati svoje važne dolžnosti, zahtevamo:

/.../

f) kmečke zadruge se morajo zakonito uvesti in dati se jim mora potrebna samoupravna samostojnost. Njihovo delovanje obsegaj: /.../ Nakupovanje vseh zadružnikom za kmetijstvo potrebnih stvari; umetelnih gnojil, semen, strojev, živine itd; /.../

(Vir: Kastelic, A., 2001: Zgodovina 3. Delovni zvezek, str. 120. DZS. Ljubljana)

22.1. Kakšne so bile demografske posledice krize?

22.2. Po zgornjem besedilu opišite vlogo Janeza E. Kreka pri reševanju kmečkega vprašanja.

22.3. Pojasnite, zakaj je kriza bolj prizadela manjše kmetije.

(3 točke)

23. Proti koncu 19. stoletja se je vse bolj krepil germanizacijski pritisk. Zaradi občutka ogroženosti so nastajale zamisli o preureditvi monarhije in povezavi z južnoslovanskimi narodi.

Ivan Šušteršič je julija 1909 v memorandumu prestolonasledniku Francu Ferdinandu zagovarjal preureditev monarhije:

Jugoslovanska država v okviru monarhije /.../ bi postavila od dne do dne naraščajoče jugoslovanske narodne struje v službo dinastične svetovne politike.

(Vir: Cvirn, J., Studen, A., 2010: Zgodovina 3, str. 148. DZS. Ljubljana)

23.1. Navedite ime koncepta, ki jo je zagovarjal pisec v zgornjem besedilu.

23.2. Pojasnite, kako bi uresničitev tega koncepta vplivala na preoblikovanje obstoječe monarhije.

(2 točki)

24. Ivan Cankar je svoj pogled na reševanje jugoslovanskega vprašanja izrazil v predavanju Slovenci in Jugoslovani.

Če mislijo ti ...narodi, da so si sorodni in da bi najlažje in najboljše živeli, če bi bili združeni, naj se zgodi po njihovi želji, naj si v božjem imenu zgrade zvezno republiko jugoslovansko. Kakšno jugoslovansko vprašanje v kulturnem ali celo jezikovnem smislu zame sploh ne eksistira.

(Vir: Cvirn, J., Studen, A., 2010: Zgodovina 3, str. 149. DZS. Ljubljana)

24.1. Kakšnemu združevanju z drugimi južnoslovanskimi narodi je Cankar nasprotoval?

24.2. Kako si je zamišljal prihodnjo skupnost jugoslovanskih narodov?

(2 točki)

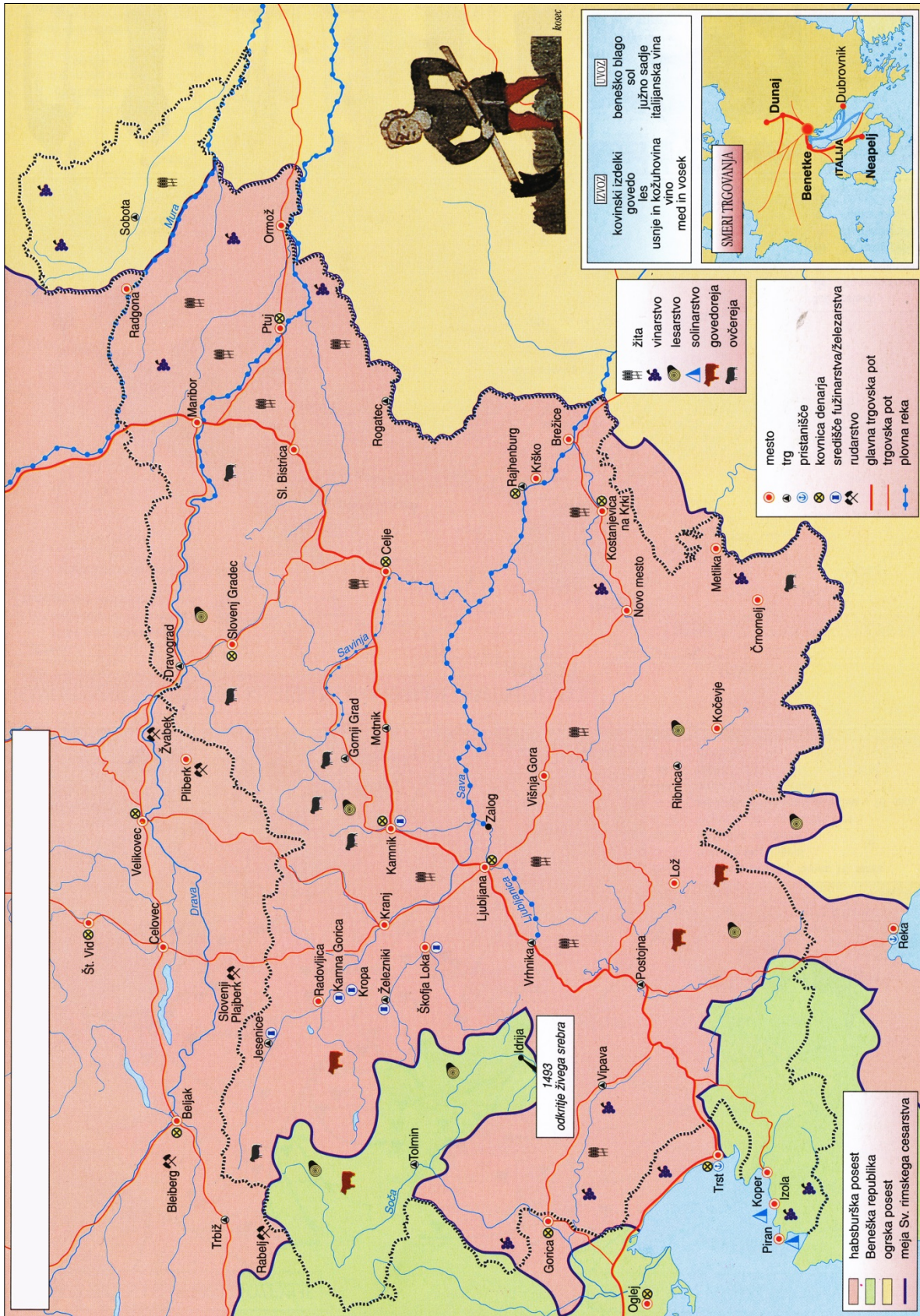
25. Na črto pred navedenim dogodkom vpišite ustrezno letnico: 1843, 1848, 1865, 1867, 1868, 1909.

- _____ prvi tabor v Ljutomeru
- _____ začetek izhajanja Kmetijskih in rokodelskih Novic
- _____ sprejetje tivolske resolucije
- _____ program Zedinjene Slovenije
- _____ dualistična preobrazba monarhije
- _____ Mariborski program

(3 točke)

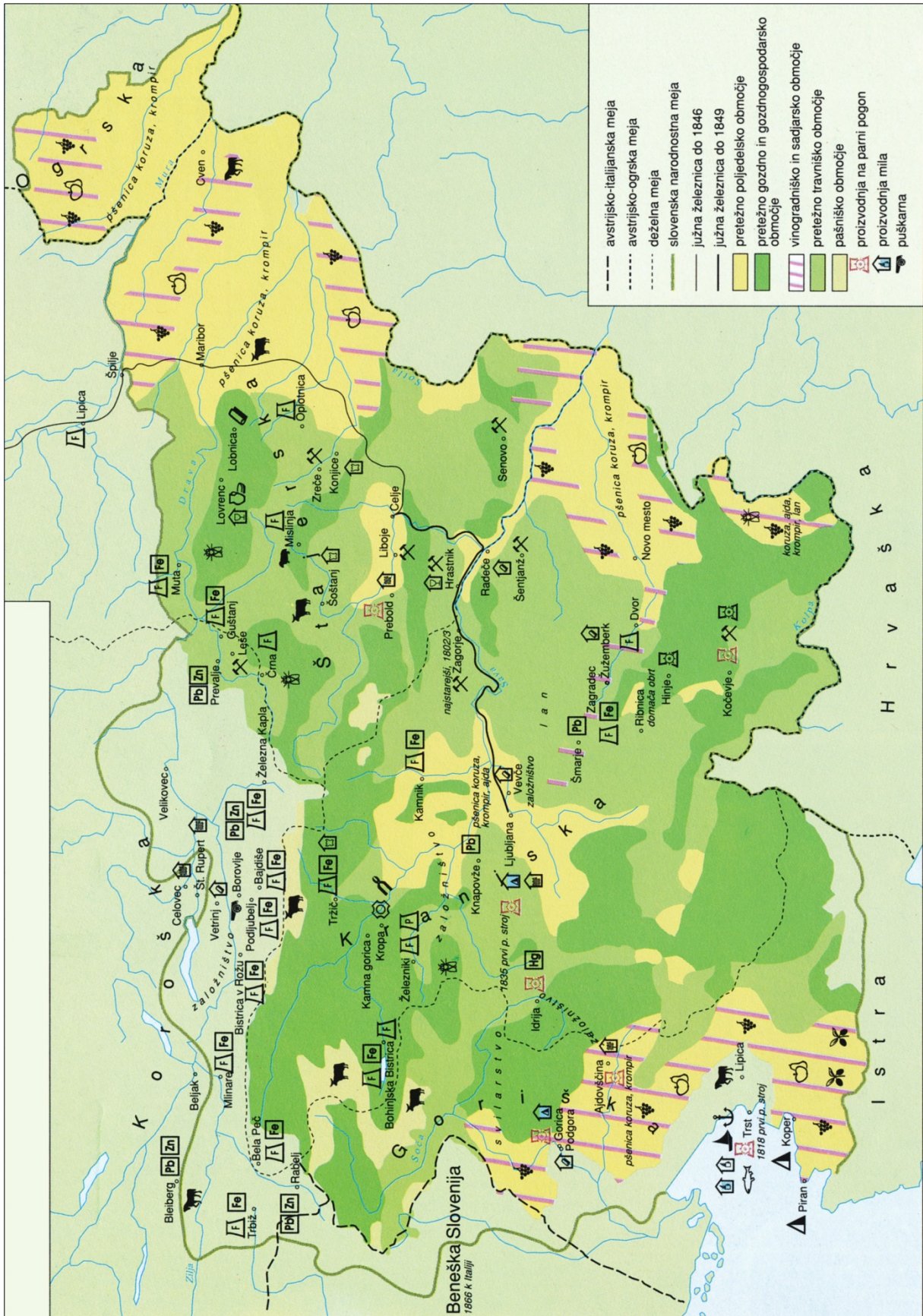

Barvna priloga (k Izpitni poli 2)

Slika 3: Gospodarstvo in trgovina na Slovenskem v poznem srednjem veku
(Vir: Mali zgodovinski atlas, str. 32. Modrijan. Ljubljana, 1999)

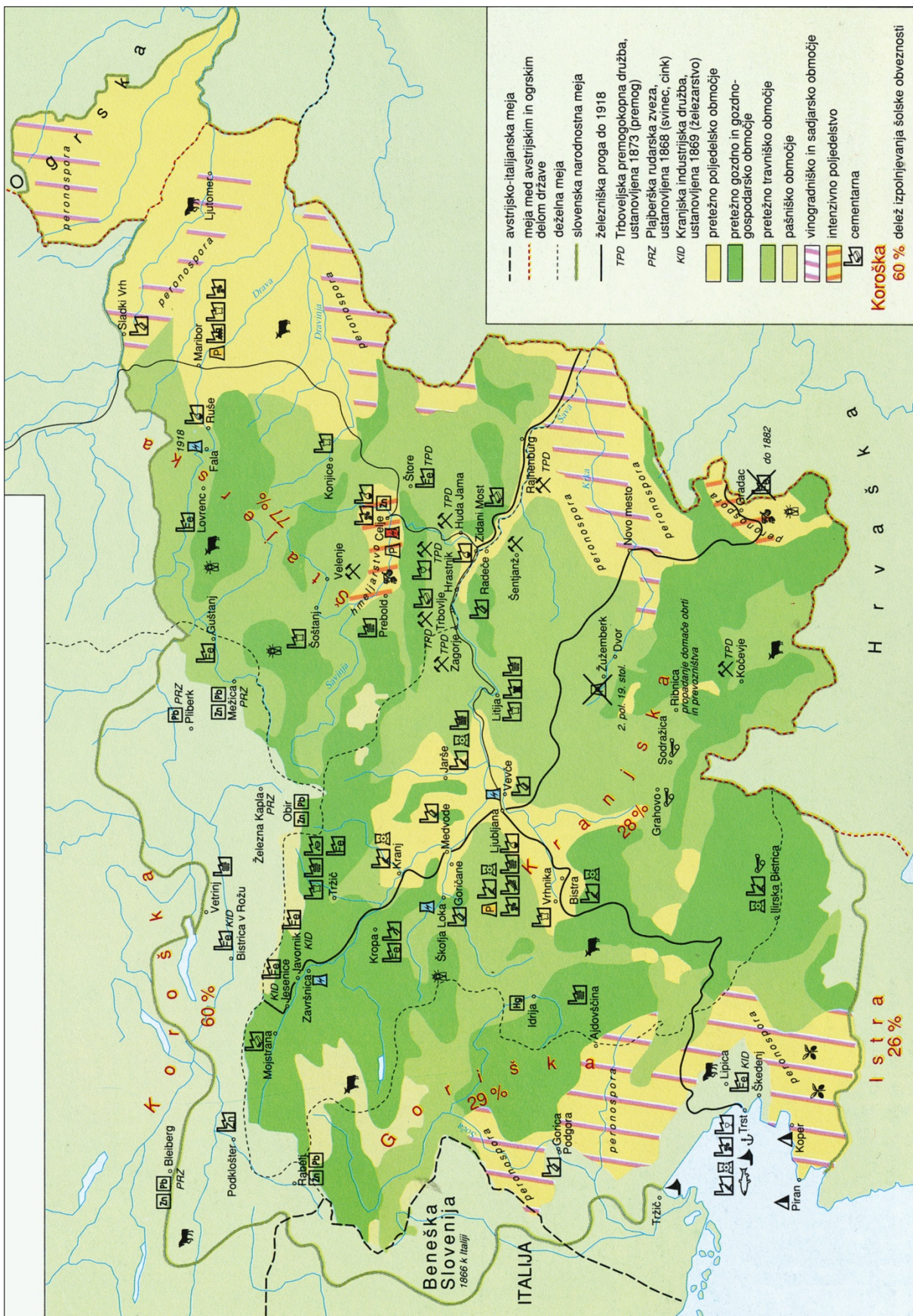
V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite.

Slika 6: Gospodarstvo na Slovenskem v prvi polovici 19. stoletja

(Vir: Šolski zgodovinski atlas, str. 38. DZS. Ljubljana, 1994)

V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite.

Slika 7: Gospodarstvo na Slovenskem od sredine 19. stoletja do leta 1918

(Vir: Šolski zgodovinski atlas, str. 38. DZS. Ljubljana, 1994)

V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite.